

»Za poseben cvet je včasih treba mnogo let ...«

Pomen prilagoditev za gluhe in naglušne učence in učence z govorno-jezikovnimi motnjami pri podaljšanem bivanju

Klavdija Ambrožič
Danica Saje
Center za sluh in govor
Maribor

Povzetek: Na Centru za sluh in govor Maribor deluje osnovna šola za gluhe in naglušne učence, učence z govorno-jezikovnimi motnjami (v nadaljevanju GJM) ter učence, ki imajo ob navedenih primarnih motnjah še druge motnje, kot so npr. motnje avtističnega spektra (v nadaljevanju MAS), gibalne motnje, primanjkljaje pozornosti in motnje hiperaktivnosti – angl. Attention deficit hyperactivity disorder (v nadaljevanju ADHD), epilepsijo itd. Tako učenci z okvaro sluha kot tudi učenci z GJM in učenci z MAS potrebujejo za svoje napredovanje in doseganje ciljev posebne prilagoditve tako pri rednem pouku kot tudi v podaljšanem bivanju (v nadaljevanju PB). **Ključne besede:** učenci s posebnimi potrebami, prilagoditve, podaljšano bivanje. **»It takes many years for a special flower ...«.** **The meaning of adjustments for students with hearing impairment and students with speech disorders in the after school care class.** **Abstract:** At the Centre for Hearing and Speech in Maribor (Center za sluh in govor Maribor) there is a primary school for deaf and partially deaf students, students with speech disorders and students with autism, physically disabled, students with attention deficit and hyperactivity disorder, epilepsy etc. In order to reach objectives all these students with different disorders need adjustments both in regular classes as well as in the after school care classes. **Key words:** special needs students, adjustments, after school care classes.

Uvod

Tako gluhi in naglušni učenci kot tudi učenci z GJM in MAS potrebujejo za doseganje standardov/ciljev izobraževanja posebne prilagoditve, ki jim omogočajo, da kljub primanjkljajem, ki jih imajo, zmorejo absolvirati podajano učno snov. Prilagoditve je nujno treba izvajati tako pri rednem pouku kot tudi pri urah podaljšanega bivanja.

Pomen vzgoje in izobraževanja v osnovnošolskem obdobju

Šola zelo intenzivno in dolgotrajno poseže v otrokovo življenje, in to v razvojnem obdobju, ki je zelo pomembno za oblikovanje otrokove osebnosti. Splošni cilj osnovnih šol je učencem dati temeljno znanje in jih pripraviti na nadaljnje šolanje ter

usposabljanje za poklicno in osebno življenje. Učenci se naučijo razumevati osnovne zakone o naravi, družbi in človeku, razvijajo govorno kulturo in radovednost, potrebo po stalnem učenju, prijateljskih stikih z vrstniki in odraslimi; šole jih vzpodbujajo pri razvijanju interesov in sposobnosti ter oblikujejo njihove navade. V večinski osnovni šoli je po podatkih strokovnjakov okoli 20 % otrok s posebnimi potrebami (v nadaljevanju PP). V izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo so usmerjeni učenci s PP, ki imajo takšne razvojne in učne zmožnosti, da se predvideva, da bodo s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo dosegli minimalne cilje oz. standarde znanja, ki so določeni v učnih načrtih za vse predmete v predmetniku osnovne šole. V prilagojeni izobraževalni program z enakovrednim izobrazbenim standardom se vključujejo učenci s težjimi ovirami, motnjami oz. primanj-

kljaji ali s kombinacijo le-teh, za katere se predvideva, da zaradi svojih primanjkljajev ne bodo zmogli dosegati ciljev programa s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo in je za njih primeren pouk, ki ga s posebnimi metodami in pristopi izvajajo Zavodi za usposabljanje. Vzgojno-izobraževalni program na Centru za sluh in govor Maribor (v nadaljevanju CSGM) je v celoti prilagojen za VIZ delo z gluhihimi in naglušnimi učenci, učenci z GJM ter učenci, ki imajo ob navedenih primarnih motnjah še druge motnje, kot so npr. MAS, gibalne motnje, ADHD, epilepsija itd.

Gluhi in naglušni učenci

Okvara sluha je na zunaj nevidna, povzroča pa posledice v celotnem razvoju otroka. Okvara sluha lahko sega od lažje do težke naglušnosti ali pa gre za gluhoto.

Otrok z okvaro sluha posluša s pomočjo individualnega slušnega aparata, polževega vsadka, vibratorja ali slušalk. To pomeni, da ne sliši le slabše, ampak sliši predvsem drugače in se mora poslušanja šele naučiti. Ta proces se nikoli ne neha. (Hernja in drugi, 2010)

Največja razlika med otroki z okvaro sluha ni le v načinu govora in v barvi glasu, kar je najprej opazno, temveč v gradnji jezika. Slišišči otrok se govora nauči spontano, s poslušanjem govora ljudi, ki ga obkrožajo. Slišišči se z besedami nehoteno spoznavajo vse svoje življenje, marsikatero besedo so že slišali, preden so lahko razumeli njen pomen.

Otrok z okvaro sluha se s svetom najprej spozna na drugačen način, ne preko govora, kot je to značilno za slišišče. Svet se nauči spoznavati preko drugih čutov (vid, tip-vibracije), govora pa se nauči »usmerjeno«, besedo za besedo kot poimenovanje posameznih predmetov, dogodkov in pojavov. Besede bo lahko razumel in pravilno uporabljal le, če jih bo pogosto srečeval v optimalnih situacijah in pogojih. Zaradi izgube sluha mora otrok vsak pojem pridobiti po različnih poteh, da ga razume in usvoji. Preiti mora vse faze govornega razvoja ne glede na kronološko starost. Nobene faze ne more preskočiti. Za to potrebuje veliko časa, ponavljanja in utrjevanja, predvsem pa se mora naučiti vztrajnosti. Sprva bo otrokov govor težje razumljiv, ob intenzivnem slušnem in govornem treningu bo pa vse boljši. (Hernja in drugi, 2010)

Učenci z govorno jezikovnimi motnjami

Otroci z GJM imajo motnje pri usvajanju in razumevanju jezika in govora ter govornem izražanju, ki niso posledica izgube sluha.

Motnje se kažejo v razumevanju govora in govorno-jezikovnem izražanju, od blagega zaostajanja do nerazvitosti. Specifične motnje na področju razumevanja, strukturiranja, procesiranja in izražanja se kažejo tudi v neskladju med besednimi in nebesednimi sposobnostmi. Sekundarno se motnje v govorno-jezikovnem sporazumevanju kažejo tudi na področju branja in pisanja ter pri učenju v celoti. Funkcionalno znanje branja in pisanja je lahko prizadeto v razponu od blagega zaostajanja do funkcionalne nepismenosti. (Likar in drugi, 2003)

Učenci z motnjami avtističnega spektra

Avtizem je kognitivna motnja, ki je nevrobiološko pogojena in vpliva na vse vidike socialnega razvoja.

Otroci z MAS izkazujejo kvalitativne težave na področju socialnih odnosov, komunikacije ter v razumevanju in domišljiji. Gre za kompleksen koncept, ki zajema različne stopnje in intenzitete oviranosti. Značilna so kvalitativna odstopanja v vzajemnih socialnih interakcijah in vzorcih komunikacije ter utesnjen, stereotipen, ponavljajoč se repertoar interesov in aktivnosti. Ta kvalitativna odstopanja vplivajo na funkcioniranje otrok v vseh okoliščinah in lahko ovirajo njihovo napredovanje v vseh stopnjah njihovega razvoja.

Otroci z MAS imajo različne intelektualne sposobnosti. Za njih je treba načrtovati tako akademske kot neakademske cilje, saj jih moramo naučiti tudi takih spretnosti, ki se jih otroci brez avtizma naučijo spontano (npr. socializacije, komunikacije, skrbi za samega sebe ...).

Vzgojno-izobraževalni cilji morajo biti primerno načrtovani glede na dolgoročne cilje, biti morajo vezani na specifične, z realnim življenjem povezane cilje, za otroka morajo biti smiselni in razvijati morajo tiste nujne veščine, s katerimi bo otrok lahko napredoval po kurikulumu. Cilji morajo biti tako strukturirani, da jih bo otrok zmož doseči in se bo počutil uspešnega. (Ambrožič, 2011)

Prikaz prilagoditev pri konkretni dejavnosti v podaljšanem bivanju (PB) pri samostojnem učenju na Centru za sluh in govor Maribor

Znano je, da se cilji PB prepletajo in nadgrajujejo z VIZ cilji pouka. Že v uvodu je napisano, da se pri učencih s PP, ki so vključeni v prilagojeni izobraževalni program, ki ga s posebnimi metodami in oblikami dela izvaja CSGM, VIZ cilji prepletajo s specifičnimi. Dolgoletne izkušnje z delom v PB, ki ga obiskujejo učenci CSGM, potrjujejo, da je prepletanje splošnih in specifičnih ciljev pri učencih s PP izrednega pomena, prav tako upoštevanje načela individualizacije, prilagoditev in pomoči. V teoriji je veliko strokovnih priporočil o uspešnem delu tako učencev kot učiteljev, kar je seveda prav, žal pa se učitelji v praksi dnevno srečujemo z različnimi težavami, ki jih s svojo fleksibilnostjo rešujemo. Eni izmed večjih težav na naši šoli sta prostorska in časovna stiska (mali razredi, šolski prevozi), zato je ena prvih prilagoditev učiteljic v PB ta, da vse dejavnosti načrtujejo temu primerno.

V nadaljevanju prispevka prikazujemo dejavnost, ki smo jo ob prilagoditvah izvedli v času podaljšanega bivanja pri samostojnem učenju z učenci 3. razreda, saj so imeli precej težav pri usvajanju denarne enote. Prav tako so imeli težave pri računskih operacijah seštevanja in odštevanja do 1000. V glavnem delu smo delo individualizirali in diferencirali, ves čas ure pa smo upoštevali posamezne prilagoditve.

Predstavitve skupine

V skupni je dvanajst učencev. Učenci so opredeljeni kot otroci s PP:

- z lažjo, zmerno in težjo GJM;
- z lažjo izguba sluha;
- kot dolgotrajno bolni otroci;
- s primanjkljaji na posameznih področjih učenja;
- z avtistično motnjo.

Programi, v katere so učenci vključeni:

- Prilagojen izobraževalni program z enakovrednim izobrazbenim standardom
- Prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom

Z denarjem je vedno težko

Tema: Denarna enota	
Učenci: 3. b in 3. c	
Učno okolje: učilnica	
Metoda dela: pogovor, poslušanje, razlaga, aktivnosti učencev	
Cilji: utrditi znanje o denarni enoti, utrditi računski operaciji seštevanje in odštevanje do 1000	
<p>1. Uvodni del - motivacija</p> <p>Slika 1 Delo s konkretnim materialom 1</p> 	<p>PRILAGODITVE:</p> <p>Ustvarjanje prijetne razredne klime s komunikacijo. Učenci so bili dan prej seznanjeni z dejavnostjo, ki jo bodo ta dan izvajali. Predstavljen jim je bil didaktičen material (pravi kovanci iz hranilnika in pravi bankovci ter velike škatle z didaktičnim materialom – denarjem). Že sam didaktičen material, denar, je bil dovolj veliko motivacijsko sredstvo</p> <p>Ureditev učnega prostora Učilnica je zelo majhna. Učence smo na preprost način spodbujali k razmišljanju, kako bi postavili mize.</p>

	<p>Razdelitev učencev v dvojice Upoštevali smo njihove želje, hkrati smo jih napeljevali k temu, da sta se združila učno uspešnejši in učno manj uspešnejši učenec.</p>
<p>2. Glavni del</p> <p>Slika 2 Delo s konkretnim materialom 2</p> <p>Slika 3 Delo s konkretnim materialom 3</p> <p>Slika 4 Delo s konkretnim materialom 4</p> 	<p>Uporaba preprostega besedišča, kratka in jasna navodila Upoštevanje načela individualizacije Na tablo smo učencem s preprosto razlago napisali načrt dejavnosti in časovni termin.</p> <p>Ponovimo, kaj že vemo o denarni enoti Z učenci smo ponovili svoje vedenje o denarni enoti.</p> <p>Sortiranje, preštevavanje, računske operacije (seštevanje, odštevanje) – prilagojeno individualnim sposobnostim učencev Učencem smo na tablo pisali račune seštevanja in odštevanja do 1000. Njihova naloga je bila sestaviti denar tako, kot je bilo napisano na tabli. Seveda so morali denar sešteti ali odšteti (odvisno od napisanega računa na tabli) ter izračunati vsoto ali razliko. Vsaka dvojica je predstavila svojo postavitev denarnih enot. Ko so učenci rešili nalogo, smo na tablo zapisali drugi račun, tretji itd.</p> <p>Konkretni opisi prilagoditev za konkretne primanjkljaje učencev</p> <p>Prilagajanje dela individualnim posebnostim učencev: Pri učencu, ki ima čustvene težave, so le-te v času podaljšanega bivanja izrazitejše. Zato smo najprej poskrbeli, da je s pomočjo vprašanj (enoznačna, enostavna, konkretna) ubesedil in razložil svoje čustveno stanje. V času zaposlitve smo ga spodbujali z neposrednim pozitivnim komentarjem na opravljeno delo, z nudenjem občasne fizične bližine ali dotika (roko na ramo). Pri računanju in postavitvi denarne enote smo pri učencu uporabili individualni pristop, mu dali na razpolago dovolj časa za rešitev naloge ter mu nudili dodatno razlago in pomoč pri zapisu računa ter postavitvi denarne enote.</p> <p>Deklico, ki je zaradi svoje naglušnosti in slabe slušne pozornosti pogosto nezbrana in impulzivna, smo med delom umirjali z občasnim dotikom (roko na ramo) ter pogostim očesnim stikom.</p>

	<p>Med zaposlitvijo smo pri učencih poskrbeli za sprostivni odmor.</p> <p>Pri zaposlitvi smo upoštevali specifične njihove težave (šibka slušna diskriminacija, šibko slušno pomnjenje, slabša pozornost, grafomotorične težave) tako, da smo vprašanje večkrat ponovili ter jim nudili stalno pomoč in nadzor pri zapisu računov. Učenci z grafomotoričnimi težavami so pri zapisu računov imeli prilagojen učni list z večjim razmikom med črtami.</p> <p>Pri podajanju navodil, ki so bila jasna in kratka, smo pogosto in sprotno preverjali njihovo razumevanje in jim omogočili, da so s svojimi besedami opisali, kaj morajo narediti.</p> <p>Ker imajo učenci s posebnimi potrebami velike težave pri usvajanju abstraktnih pojmov, si pri delu velikokrat pomagamo s piktogrami.</p>
3. Zaključni del	V zaključnem delu so učenci ob pomoči učiteljice preprosto opisali samorefleksijo svojega dela in uspeha. Samostojno so pospravili denarne enote ter postavili šolske mize in stole v prvotno obliko.
Refleksija	
<p>Motivacija – učenci so v uvodnem delu izredno uživali. Znano je, da imajo učenci s PP preprosto besedišče, zato smo jih usmerjali k sodelovanju s preprostimi in njim jasnimi navodili. Ves čas smo preverjali, ali so učenci navodila razumeli, in jih v primeru nerazumevanja ponovili na drugačen način.</p> <p>Glavni del – Načrt učne ure smo na preprost in njim razumljiv način napisali na tablo. Naloga učno uspešnejšega učenca je bila, da pomaga učno manj uspešnemu, vendar ne tako, da namesto njega reši nalogo, ampak tako, da je učno manj uspešen čutil zadovoljstvo, da je nalogo rešil sam. Pri tem so potrebovali pomoč in usmerjanje.</p> <p>Pri sortiranju in preštevanju kovancev ter bankovcev niso imeli težav. Pri poimenovanju denarne enote je nekaj učencev imelo težave, prav tako pri seštevanju in odštevanju, vendar so imeli možnost popravka s pomočjo uspešnejšega učenca ali moje pomočjo.</p> <p>Zaključni del – Ko smo učence pohvalili za sodelovanje in uspešno delo ter jim povedali za nagrado, so kar poskočili in zavriskali. Nagrada je bila: naslednji dan so lahko igrali spletne igre v računalniški učilnici.</p> <p>Zastavljena učna cilja sta bila dosežena, odzivnost učencev na dejavnost je bila uspešna. Poudariti moramo, da smo zahtevnost dejavnosti prilagajali tudi specifičnim učnim ciljem posameznih učencev. Ker je v skupini večina učencev z GJM, smo upoštevali tudi vse njene značilnosti in potrebne prilagoditve.</p>	

Zaključek

Poudariti želimo, da šolo na CSGM obiskuje široka paleta učencev z različnimi primanjkljaji, od katerih prav vsak potrebuje svojo prilagoditev

podajanja in usvajanja snovi. Dobro poznavanje primanjkljajev posameznih področij, upoštevanje vseh prilagoditev, dosledno upoštevanje načela individualizacije in diferenciacije ter dobro sodelovanje tako učiteljev razrednega pouka kot učiteljev

podaljšanega bivanja ter ostalih strokovnjakov pripomorejo, da s skupnimi močmi premagamo vse ovire na poti osnovnošolskega šolanja učencev s posebnimi potrebami. ■

Viri in literatura

1. Hernja, N. in drugi (2010). Priročnik za delo z gluhi in naglušni otroki. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
2. Ambrožič, K., (2011). Uvajanje prilagoditev pri VIZ učencev z

motnjami avtističnega spektra (MAS) v prilagojenem programu z enakovrednim izobrazbenim standardom. Šola enakih možnosti: Vključevanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v vzgojo in izobraževanje, str. 29–38: Ljubljana. SOUS – Skupnost organizacij za usposabljanje oseb s posebnimi potrebami v Republiki Sloveniji.

3. Navodila za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami. (2003). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
4. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur.l. RS, št. 54/00)